

Magdalena Rak-Suska

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Anna Binięda

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie
Poland

Optymizm i motywacja osiągnięć u osób uzdolnionych literacko / *Optimism and achievement motivation among literarily talented people*

Summary

Optimism, according to the concept of positive psychology, is related to the cognitive style of explaining and of beliefs towards oneself, the world and others. Both optimism and achievement motivation are factors related to the creative activity of the individual and creative traits such as literary talents. The article shows the relationships between particular dimensions of the achievement motivation in a group of people with literary talents.

The aim of the paper: The study was based on a comparative analysis within the level of achievement motivation and optimism among literary gifted individuals and in the control group.

Research methods: For the purposes of the research Inventory of Achievement Motivation (LMI) by H. Schuler and M. Prochaski in the Polish adaptation of W. Klinkosz and A. E. Sękowski along with the Questionnaire for the Study of Optimism by R. Stach were selected.

Results: The studies have shown that there are statistically significant differences between literate talented individuals and control group in terms of overall achievement motivation, preference for difficult tasks, flow, enthusiasm for learning and caring for prestige.

Conclusion: Our in-house research shows that the achievement motivation and its dimensions can be considered on the basis of creative talents, because creativity promotes predispositions to achieve desired goals and derive satisfaction from them. It was not stated that optimism was a factor differentiating both groups, which probably results from the concept of development that assumes that the level of optimism decreases with age.

Key words: psychology of creativity, achievement motivation, optimism, literary talent.

WPROWADZENIE

Motywacja osiągnięć jest rozumiana jako potrzeba wykonywania czynności tak szybko i dobrze jak to możliwe w celu osiągnięcia bądź przekroczenia wysokich standardów (Bańka, 2005 : 17). Stanowi ona zmienną psychologiczną o charakterze wewnętrznym, która nie podlega zewnętrznemu sterowaniu, ani modyfikacji pod wpływem zewnętrznych bodźców (np. gratyfikacji finansowych) (Klinkosz, 2007). Poziom motywacji osiągnięć u poszczególnych grup osób jest zróżnicowany, co wynika z takich czynników jak: preferowane style atrybucji, cechy osobowości (szczególnie poziom neurotyzmu), samoocena czy uzdolnienia twórcze (Sękowski, Klinkosz 2005). Wysoka motywacja osiągnięć wynika m.in. z potrzeby osiągnięć będącej predykatorem sukcesów. Potrzeba osiągnięć różni się pod względem nasilenia, co sprawia, że niektórzy ludzie wytrwale dążą do wyznaczonych celów poddając ocenie własną sprawczość, inni zaś porzucają je lub szybciej z nich rezygnują (Bańka, 2005).

W ujęciu P. Zimbardo, zaspokojenie motywacji osiągnięć dokonuje się dzięki świadomości osobistej skuteczności w istotnej dla jednostki sferze działania (Zimbardo, 1990: 460). Innymi słowy, motywacji osiągnięć towarzyszy tzw. pozytywny styl wyjaśniania właściwy dla optymizmu oraz wysokie poczucie własnej skuteczności. Klasyczne ujęcia motywacji osiągnięć rozpatrywane są obecnie w perspektywie sytuacyjnej (jako zespół czynników wyznaczających poziom motywacji osiągnięć w różnych dziedzinach życia) oraz w perspektywie osobowościowej (jako odzwierciedlenie indywidualnych cech, poziomów aspiracji i orientacji na cele) (Bańka 2014). Osobowościowe podejście motywacji osiągnięć uwzględnia mechanizmy orientacji na cele oraz mechanizmy samoregulacji zachowania, a także teorie atrybucji odnoszące się do stylu wyjaśniania przyczyn wydarzeń życiowych oraz oczekiwań (Bańska 2014). Jedną ze stosunkowo nowych i najpopularniejszych metod pomiaru motywacji osiągnięć uwzględniającą 16 cech osobowościowych jest Inwentarz Motywacji Osiągnięć LMI Schulera i Prochaski (tłum. Sękowski i Klinkosz, 2006).

Obok motywacji osiągnięć, optymizm jest jednym z kluczowych czynników determinujących powodzenie realizowanych celów. W literaturze psychologicznej optymizm rozpatrywany jest jako względnie trwała cecha dyspozycyjna jednostki (tzw. optymizm dyspozycyjny) lub jako styl wyjaśniania związany z percepcją zaistniałych zdarzeń (tzw. optymizm atrybucyjny) (Seligman, 1990). W ujęciu M. Seligmana, optymizm nie jest cechą wrodzoną, ale nabytą, wyuczoną na podstawie doświadczeń w zakresie powodzeń i niepowodzeń jednostki. Styl wyjaśniania to inaczej sposób, w jaki jednostka tłumaczy sobie „dlaczego” coś się wydarzyło doszukując się przyczyn zewnętrznych lub wewnętrznych określonych wydarzeń. Styl wyjaśniania obejmuje trzy wymiary: stałość (związaną z trwałym lub nietrwałym charakterem zdarzeń), zasięg (przestrzenny aspekt przekonań) oraz personalizacja (samoocena). Pozytywny styl wyjaśniania (optymizm atrybucyjny) związany jest z poznawczą interpretacją zdarzeń negatywnych jako chwilowych, ograniczonych w przestrzeni i związanych z czynnikami zewnętrznymi (np. sytuacyjnymi). Zdarzenia pozytywne rozpatrywane są natomiast jako

trwałe, uniwersalne i związane z czynnikami wewnętrznymi (np. kompetencjami jednostki) (Seligman, 1990). Optymizm jest czynnikiem korelującym i współwystępującym z takimi cechami jak: wytrwałość, otwartość na doświadczenia czy wiara w sukces oraz ze skutecznymi sposobami radzenia sobie ze stresem (Carr, 2009; Czerw 2010). Związany jest również z dobrostanem psychicznym i poczuciem szczęścia. Wśród metod pomiaru optymizmu do najpopularniejszego narzędzia polskiego należy Kwestionariusz do Badania Optymizmu Ryszarda Stacha z 2002 roku. Na optymizm w koncepcji Stacha składają się: optymizm esencjonalny oraz optymizm sprawczy. Ujęcie esencjonalne odnosi się do przekonań jakie jednostka żywi w stosunku do świata i otoczenia, natomiast wymiar sprawczy związany jest z przekonaniem i nadzieją na pomyślność przyszłych wydarzeń (Stach, 2002).

Optymizm i motywacja osiągnięć to cechy występujące w grupach różnych osób także u tych, które odznaczają się zdolnościami twórczymi. Już w latach 80-tych T. Żuk zwrócił uwagę na wysoką samoocenę i niezależność, które częściej występowały wśród uczniów uzdolnionych twórczo (Żuk, 1986). Z kolei, Renzulli w modelu osiągnięć wybitnych zakłada, że zdolności twórcze obejmują m.in. ponadprzeciętną kreatywność, twórczość i zaangażowanie w pracę. Wskaźnikiem tych zdolności jest wymiar osiągnięć, co jednocześnie wiąże się z umiejętnością podejmowania ryzyka, wysoką wrażliwością i sprzyja działaniom ukierunkowanym na osiąganie celów (Sękowski, 2004). Zdaniem Garbowskiego (1903, za: Posłuszna, 2009) artyści (głównie poeci) cechują się idealistyczną wizją świata pełniącą funkcję ochronną wobec trudności, co nadaje działalności twórczej wydźwięk pozytywny oraz generuje pozytywne emocje związane z procesem twórczym. Z kolei zdaniem Czerw (2000) osoby o zdolnościach twórczych wykazują się wysoką potrzebą osiągnięć oraz umiejętnością czerpania satysfakcji nie z wyniku swojego dzieła, ale z samego faktu podejmowania twórczej aktywności (np. tworzenia muzyki, pisanie dzieła literackiego). Twórczość jest uzasadnionym czynnikiem, który może być rozpatrywany w badaniach nad motywacją osiągnięć i optymizmem.

CEL BADAŃ I HIPOTEZY BADAWCZE

Celem badań było zmierzenie i porównanie poziomu motywacji osiągnięć i optymizmu wśród osób dorosłych, które zadeklarowały twórczą aktywność literacką i w grupie osób, które nie zadeklarowały żadnej aktywności twórczej (grupa kontrolna) oraz zweryfikowanie hipotez badawczych. W celu głębszej analizy danego zjawiska sformułowano dwie hipotezy badawcze:

- H1: Osoby uzdolnione literacko mają wyższe wyniki w zakresie wymiarów motywacji osiągnięć od osób wchodzących w skład grupy kontrolnej.
- H2: Osoby uzdolnione literacko mają wyższy stopień nasilenia optymizmu esencjonalnego od osób wchodzących w skład grupy kontrolnej.

METODY, NARZĘDZIA BADAWCZEJ HIPOTEZY BADAWCZE

Badania dotyczące motywacji osiągnięć i optymizmu wśród osób uzdolnionych literacko były realizowane w 2016 roku na potrzeby niepublikowanej pracy magisterskiej. Dobór grupy miał charakter celowy, a osoby, które wzięły udział w badaniach zwerbowano na podstawie aktywności w społecznościowych grupach literackich. Badanie objęło łącznie 100 osób (po 50 osób, grupie osób uzdolnionych literacko i 50 osób w grupie kontrolnej). W każdej grupie znajdowało się 25 kobiet i 25 mężczyzn. Przedział wiekowy badanych obejmował 44-55 lat. Badani literaci to osoby, które zadeklarowały tworzenie tekstów poetyckich, dramatycznych, prozaicznych i innych o charakterze artystycznym, natomiast w skład grupy kontrolnej wchodziły osoby, które nie uprawiają żadnej twórczej aktywności (literackiej, muzycznej itp.). Do badania wykorzystano dwa narzędzia psychometryczne: Inwentarz Motywacji Osiągnięć LMI w adaptacji W. Klinkosza i A. Sękowskiego oraz Kwestionariusz do Badania Optymizmu Ryszarda Stacha.

WYNIKI

Jak pokazują wyniki poziom optymizmu esencjonalnego w obu badanych grupach jest podobny. Poziom optymizmu ogólnego wśród osób uzdolnionych literacko ($M=1,92$; $SD=0,74$) jest przeciętny podobnie jak w grupie kontrolnej ($M=1,71$; $SD=0,76$). Obie grupy cechują się wysokim poziomem optymizmu sprawczego ($M=19,85$; $SD=4,26$) dla grupy uzdolnionych literacko i ($M=17,82$; $SD=5,60$) dla grupy kontrolnej. Poziom optymizmu esencjonalnego w obu grupach jest zbliżony ($M=8,49$; $SD=4,09$; $M=7,76$; $SD=3,45$).

W zakresie poziomu optymizmu esencjonalnego nie występują różnice istotne statystycznie między badanymi grupami. W przypadku optymizmu sprawczego ($t(77)=0,063$; $p<0,1$) podobnie jak w przypadku optymizmu społecznego ($t(77)=1,962$; $p<0,1$) można mówić o tendencji. Innymi słowy, w przypadku zwiększenia grupy badanej istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia różnic istotnych statystycznie w zakresie optymizmu.

Tabela 1. Poziom optymizmu w grupie osób uzdolnionych literacko i w grupie kontrolnej

Wymiary optymizmu	Optymizm					
	Osoby uzdolnione literacko		Grupa kontrolna		Test t	
	M	SD	M	SD	t	p
Optymizm ogólny	28,34	7,54	25,76	7,31	1,540	0,128
Optymizm esencjonalny	8,49	4,09	7,76	3,45	0,847	0,400
Optymizm sprawczy	19,85	4,16	17,82	5,60	0,063	0,071
Optymizm sprawczy osobisty	7,32	2,74	6,97	2,70	0,561	0,577
Optymizm sprawczy społeczny	7,61	2,53	6,58	2,08	1,962	0,053

Tabela 2. Wymiary motywacji osiągnięć w grupie osób uzdolnionych literacko i w grupie kontrolnej

Skale LMI	Osoby uzdolnione literacko		Grupa kontrolna		Test t	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
EL - elastyczność	49,15	8,40	45,50	8,89	1,115	0,269
OD – odwaga	47,78	10,85	45,29	8,85	1,113	0,65
PTZ – preferowanie trudnych zadań	52,03	10,08	47,39	7,00	2,861	0,005
N- niezależność	48,95	9,58	45,00	8,02	1,978	0,052
WS – wiara w sukces	48,37	12,50	44,09	7,77	1,457	0,149
DO – dominacja	46,0	4,7	43,60	8,40	1,160	0,249
ZN – zapał do nauki	54,60	9,58	49,36	6,71	2,602	0,005
UC – ukierunkowanie na cel	47,37	10,56	46,11	8,63	0,578	0,565
WK – wysiłek kompensacyjny	49,05	11,93	46,11	8,31	1,263	0,210
DP- dbanie o prestiż	39,34	10,90	46,13	8,30	-3,079	0,003
SO – satysfakcja z osiągnięć	57,20	10,17	53,63	8,41	1,687	0,096
NR – nastawienie na rywalizację	41,44	9,48	45,29	9,61	-1,792	0,211
F – flow	56,04	11,41	49,03	8,70	3,008	0,004
I – internalizacja	50,54	8,97	50,42	6,74	0,64	0,949
W - wytrwałość	51,90	7,98	51,97	8,60	-0,38	0,970
S – samokontrola	49,34	10,04	48,67	9,45	0,311	0,757
A – ambicja	49,27	7,47	47,40	6,71	0,462	0,330
P – pewność siebie	50,61	6,54	49,80	6,03	0,302	0,431
WO – wynik ogólny	49,15	8,81	44,97	8,56	2,131	0,036

Źródło: opracowanie własne

W zakresie poziomu motywacji osiągnięć zaobserwowano różnice między badanymi grupami. Osoby uzdolnione literacko osiągnęły wysokie wyniki w skali F (Flow) – ($M = 56,04$; $SD = 11,41$) w porównaniu do osób z grupy kontrolnej ($M = 49,03$; $SD = 8,70$). Literaci osiągnęli również wyższe wyniki w skali WS (Wiara w sukces) ($M = 48,37$; $SD = 12,50$) od osób z grupy kontrolnej ($M = 44,92$; $SD = 7,77$). Podobne wskaźniki występują w skali DO (Dominacja). Wyniki dla osób uzdolnionych literacko są wyższe ($M = 46,00$; $SD = 4,7$) niż wśród osób bez takich zdolności ($M = 43,60$; $SD = 8,40$). Wyniki pokazują również, że w skali NR (Nastawienia na rywalizację) osoby z grupy kontrolnej mają wyższe wskaźniki ($M = 45,29$; $SD = 9,61$) niż osoby uzdolnione literacko ($M = 41,44$; $SD = 9,48$). Analizy statystyczne przedstawione w tabeli 2, pokazują, że w zakresie następujących skal stwierdzono różnice istotne statystycznie: WO (Wynik ogólny), gdzie ($t(77) = 2,131$, $p < (0,05)$); PTZ (Preferowanie trudnych zadań), gdzie ($t(77) = 2,861$; $p < (0,05)$), ZN (Zapał do nauki), gdzie ($t(77) = 2,602$; $p < (0,05)$), DP (Duma z produktywności), gdzie ($t(77) = -3,079$; $p < (0,05)$) oraz F (Flow), gdzie (Flow) ($t(77) = 3,008$; $p < (0,05)$).

DYSKUSJA WYNIKÓW

Pierwsze z hipotez zakładająca, że osoby uzdolnione literacko mają wyższe wyniki w zakresie wymiarów motywacji osiągnięć od osób wchodzących w skład grupy kontrolnej – nie znajduje potwierdzenia w badaniach. Zjawisko to można tłumaczyć czynnikiem demograficznym, którym jest wiek badanych oraz podejściem rozwojowym. Jak podaje M. Łaguna, wysoki poziom optymizmu występujący wśród osób w wieku produkcyjnym wiąże się z silną nadzieją na sukces, jednak cechuje głównie osoby znajdujące się w okresie studiów (Łaguna, 2009). Z kolei zdaniem Brzezińskiej (2005) spadek kondycji w zakresie funkcjonowania psychicznego i fizycznego pojawia się w okresie późnej dorosłości, co może przyczynić się do wystąpienia kryzysów mających wpływ na postrzeganie siebie i ocenę jakości życia. Kryzys środka życia (Figler, 1978 za: Brzezińska 2005) może ujawnić się w dowolnym momencie stadium rozwojowego natomiast sprawą indywidualną jest rodzaj i intensywność odczuwanych emocji. W efekcie, jednostki w wieku średnim częściej mogą doświadczać zniechęcenia lub braku wiary w pomysłny przebieg przyszłych wydarzeń. Druga z postawionych hipotez osoby uzdolnione literacko mają wyższy stopień nasilenia optymizmu esencjalnego od osób wchodzących w skład grupy kontrolnej została zweryfikowana pozytywnie. Osoby uzdolnione literacko osiągnęły wyniki różniące się istotnie pod względem statystycznym w pięciu skalach motywacji osiągnięć w porównaniu do osób z grupy kontrolnej (preferowanie trudnych zadań, flow, wiara w sukces, zapał do nauki, nastawienie na rywalizację).

Literaci różnią się pod względem wyniku ogólnego motywacji osiągnięć, co można uzasadnić odwołując się do badań Osowieckiej (2014) oraz do koncepcji Teorii Poszukiwania Znaczenia. W ujęciu Osowieckiej, twórczość lub kontakt z nią wywierają pozytywny wpływ na doznawane emocje i poziom motywacji, co sprzyja dążeniu do kontrolowania własnego sprawstwa i posiadania wpływu na rzeczywistość. Liczne badania nad związkami między cechami osobowości a twórczością i uzdolnieniami artystycznymi pokazują, że osoby twórcze wykazują się elastycznością w zakresie rozwiązywania problemów, zdolnością do łączenia pojęć z odległych dziedzin czy zdolnością do preferowania trudnych zadań i generowania dużej liczby rozwiązań (Strzałecki, Kot 2000). Twórczość sprzyja również dążeniom do samorealizacji (Maslow, 2006), która motywowana jest potrzebą rozwoju osobistego i poziomem aspiracji. Zdaniem Bereziewicz i in. (E. Bereziewicz, P. Bereziewicz, M. Bereziewicz, W. Bereziewicz, 2013) osoby twórcze posiadają świadomość własnej ignorancji, dzięki czemu wiedzą, w którym kierunku i na jakim poziomie mogą się rozwijać. Badania własne ukazały, że osoby uzdolnione literacko różnią się od grupy kontrolnej pod względem nastawienia na rywalizację. Niski poziom nastawienia na rywalizację wśród literatów może wynikać z czerpania satysfakcji z samego aktu tworzenia. Jak podaje Nęcka (2001) pozytywne emocje związane z procesem tworzenia nie wynikają z jego rezultatów, ani z chęci wyróżnienia się pod względem posiadanych zdolności. Innymi słowy, sam proces tworzenia stanowi dla osób uzdolnionych źródło gratyfikacji. Pod względem wymiaru F (Flow) badani różnicują się, co można uzasadnić przywołując koncepcję M. Csikszentmihalyi. Zdaniem autora, stan przepływu (*flow*)

sprzyja maksymalnej koncentracji na wykonywanej czynności. Flow jest silnie związane z procesem twórczym i doświadczeniem pozytywnych emocji (Nęcka, 2001).

KONKLUZJA

Zaprezentowane wyniki badań własnych pokazały, że w zakresie wymiarów motywacji osiągnięć pojawiają się różnice istotne statystycznie między osobami uzdolnionymi twórczo, a grupą kontrolną. Nie zaobserwowano takich różnic w zakresie esencjonalnego wymiaru optymizmu, co – bazując na koncepcji rozwojowej – może wynikać z okresu późnej dorosłości, w której znajdują się badani. Badania własne pokazują, że motywację osiągnięć oraz jej wymiary można rozpatrywać na gruncie uzdolnień twórczych, gdyż twórczość sprzyja predyspozycjom do osiągnięcia zamierzonych celów i czerpania z nich satysfakcji.

BIBLIOGRAFIA:

- Bańka A., Konstrukcja i wstępna charakterystyka psychometryczna Skali Motywacji Osiągnięć (SMOK), „Czasopismo Psychologiczne” nr 20, 2014, s. 149-164.
- Bańka A., Motywacja osiągnięć podstawy. Podstawy teoretyczne i konstrukcja skali do pomiaru motywacji osiągnięć w wymiarze międzynarodowym, PRINT-B, Poznań – Warszawa 2005.
- Bereziewicz E., Bereziewicz P., Bereziewicz, M. Bereziewicz, J., Bereziewicz, W., Jednostka twórcza w organizacji uczącej się. W: M. Kuśpit (red.), Barwy twórczości, UMCS, Lublin 2013, s. 259-270.
- Brzezińska A., Psychologiczne portrety człowieka, GWP, Gdańsk 2005.
- Carr A., Psychologia pozytywna, Zysk i S-ka, Poznań 2009.
- Czerw A., Poziom optymizmu a sty twórczego zachowania się, „Przegląd Psychologiczny” nr 43, 2010, s. 361-364.
- Klinkosz W., Metodologiczne problemy badania motywacji osiągnięć na różnych kierunkach studiów. W: R. Stachowski, W. Zeidler (red), Opisowa metodologia badań psychologicznych. Studia i przykłady, WSFiZ, Warszawa 2007.
- Klinkosz W., Sękowski A. E., H. Schulera i M. Prochaski polska wersja Inwentarza Motywacji Osiągnięć (LMI), „Czasopismo Psychologiczne” nr 12, 2006, s. 253-264.
- Łaguna M., Rola przekonań o sobie w planowaniu podjęcia pracy za granicą, „Psychologia Społeczna” nr 4, 2009 s. 228-238.
- Maslow A., Motywacja i osobowość, PWN, Warszawa 2006.
- Nęcka E., Psychologia twórczości, GWP, Gdańsk 2001.
- Ossowiecka M., Emocje w procesie twórczym. Perspektywa teoretyczna i aplikacje kliniczne, „Ogrody Nauki i Sztuki” nr 4, 2014, s. 267-276.
- Seligman M., Optymizmu można się nauczyć, Media Rodzian, Poznań 1990.
- Sękowski A.E., Inteligencja, twórczość, mądrość a wybitne zdolności. W: Sękowski A.E. (red.), Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań, PWN, Warszawa 2004.
- Stach R., Kwestionariusz do badania optymizmu, UJ, Kraków 2002.
- Strzałecki A., Kot D., Osobowościowe wymiary twórczej przedsiębiorczości, „Przegląd Psychologiczny” nr 43, 2000 s. 351-360.
- Zimbardo P., Psychologia i życie, PWN, Warszawa 1990.
- Żuk T., Uzdolnienia twórcze a osobowość, WAM, Poznań 1986.